

Hiipuuko ilmastokeskustelu?

Julkisen keskustelun merkitys ilmastopolitiikan valtavirtaistamiselle

JARI LYYTIMÄKI

Ilmastonmuutos nousi vuosina 2006–2008 ennennäkemättömällä voimalla esiin julkisessa keskustelussa. Uutisoinnin määrä moninkertaistui, eikä käytännössä kukaan tiedotusvälineitä seuraava voinut välttää ilmastoaiheiselta informaatiolta.

Ilmastouutisoinnin lisääntyminen johtui erityyppisistä yhteenkietoutuneista syistä. Ilmeisimpiä syitä ovat tutkimustiedon lisääntyminen ja sähkään liittyvät poikkeusilmiöt, jotka entistä herkemmin tulkittiin ilmastonmuutokseen liittyviksi. Keskustelua siivittivät muun muassa elokuun 2005 Katrina-hirmumyrskyn aiheuttamat suuret tuhot New Orleansissa, vaikka yksittäinen myrsky ei olekaan osoitus ilmaston muuttumisesta. Englannissa vuonna 2006 julkaistu Sternin raportti ilmastonmuutoksen taloudellisista vaikutuksista herätti runsaasti huomiota ja kannusti yritysjohtajia ottamaan kantaa ilmastonmuutokseen. Yhdysvaltain entiselle varapresidentille Al Gorelle ja hallitustenväliselle ilmastonmuutospaneelille IPCC:lle yhteisesti myönnetty Nobelin rauhanpalkinto vuonna 2007 oli symbolisesti tärkeä tunnustus.

On perustelua uskoa, että näkyvä uutisointi vaikutti siihen, että ilmastokysymykset nostettiin entistä tärkeämmälle sijalle yhteiskuntapolitiikassa. Toisaalta ilmastopoliittiset neuvottelut sekä kotimaassa että kansainvälisillä areenoilla ovat tarjonneet uutistoimituksille käyttökelpoista aineistoa ja lisänneet siten osaltaan uutisointia.

Vuoden 2008 aikana suomalainen ilmastouutisointi näytti kuitenkin saavuttaneen kyllästymispisteen (Lyytimäki 2009). Myös englanninkielisen uutisoinnin hiipumisesta on maailmalta selviä viitteitä (Boykoff & Mansfield 2009). Syracusan yliopiston professori Allan Mazur (2009) esit-

tää yhdysvaltalaisen uutisoinnin analyysissään erityisen synkeän johtopäätöksen. Hänen mukaansa on luultavaa, että vuoden 2006 jälkeinen ilmastouutisoinnin aallonharja taittuu ja uutisointi vähenee, vaikka samaan aikaan tutkimus tuottaa entistä huolestuttavampia tuloksia ilmastonmuutoksen vaaroista.

Ilmasto muuttuu, uutisointi vähenee

Ainakin toinen puoli Mazurin synkästä näkemyksestä näyttää todelliselta. Vuoden 2009 aikana ilmestyneiden ilmastotutkimusten tulosten perusteella aihetta on entistäkin suurempaan huoleen. Ilmastojärjestelmän vakava häiriintyminen näyttää uusimpien tulosten valossa entisiä arvioita todennäköisemmältä. IPCC:n viimeisimmissä, vuonna 2007 julkaistuissa arvioissa lämpenemisen ennakoidaan pysyvän tällä vuosisadalla 1,1–6,4 asteen haarukassa (Meehl & al. 2007). Tuoreempien tulosten perusteella haarukka olisi 90 prosentin todennäköisyydellä 3,5–7,4 astetta (Sokolov & al. 2009). Useiden arvioiden mukaan jo kahden asteen nousu maapallon keskilämpötilassa voi aiheuttaa ihmiskunnan selviytymiskykyä koettelevia vaikeuksia ja suistaa suuren osan maapallon lajeista sukupuuttoon. On myös selvää, että muutosten palautuminen kestää parhaimmasakin tapauksessa vielä pitkään tämän vuosisadan päätyttyä, vaikka kasvihuonekaasujen päästöt pystyttäisiin vähentämään murto-osaan nykyisestä muutamassa vuosikymmenessä.

Entä onko uutisointi vähentymässä? Viime aikojen uutisotsikoiden pintapuolisen silmäilyn perusteella vastaus tähänkin kysymykseen vaikuttaa

yksiselitteiseltä. Paras puhti ilmastouutisoinnista on hävinnyt. Utisoinnin vähentymiselle on useita syitä. Talouden taantuma on siirtänyt ilmastuhuolen syrjään poliittisen päiväjärjestyksen kärkestä. Lisäksi suhteellisen pitkään vilkkaana jatkunut julkinen keskustelu aiheutti mitä luultavimmin kyllästymistä koko aiheeseen. Uusia näkökulmia ilmastoon ei enää löydy kovin helposti, ja vanhat varoitukset tuntuvat moneen kertaan kuulluilta. Kotimaan säätkin ovat olleet melko tavanomaisia, eivätkä ne siksi ole antaneet lisäpontta ilmastokysymysten käsittelylle. Kansainväliset ilmastoneuvottelut ja uudet tutkimustulokset antavat sentään edelleen uutisoinnin aihetta, mutta kovin helposti ne eivät enää päädy yksösotsikoiksi.

Utisoinnin lähempi tarkastelu ei kuitenkaan täysin tue päätelmää ilmastokeskustelun rajusta hiipumisesta. Ilmastouutisointi on toki vähentynyt, mutta ilmastosta puhutaan silti enemmän kuin ennen vuotta 2006, jolloin kiinnostus lähti kasvuun. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa ilmestyi vuoden 2009 tammi–heinäkuussa kuukausittain keskimäärin 59 sellaista juttua, joissa ilmastomuutos mainittiin (kuvio 1). Edellisenä vuotena juttumäärän kuukausittainen keskiarvo oli 89. Määrät ovat suuria verrattuna 1990-lukuun, jolloin ilmastomuutos mainittiin kuukausittain keskimäärin vain 4,5 jutussa.

Näyttääkin siltä, että uutisoinnin romahtamisen sijaan kyseessä on uutisoinnin vähentyminen ”ilmastohyphen” jälkeen. Lähitulevaisuudessa

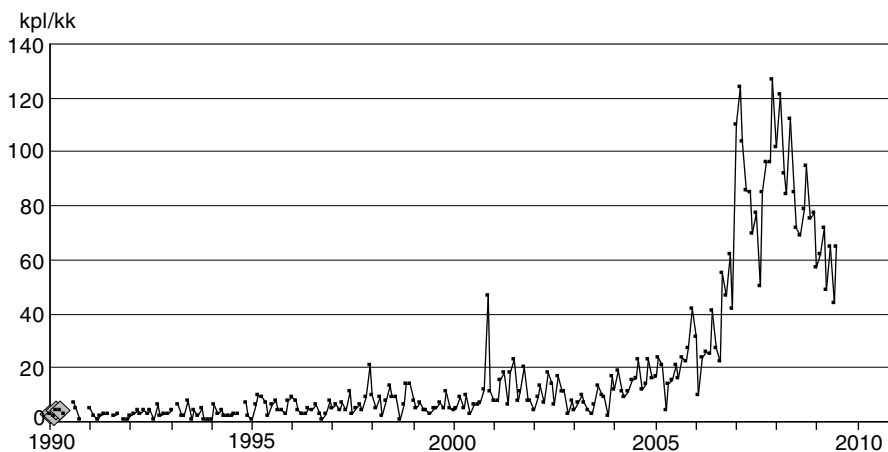
utisointi todennäköisesti vakiintuu uudelle tasolle, joka on matalampi kuin julkisuuspiikkien aikainen taso, mutta korkeampi kuin niitä aiempi taso. Tämä on ollut tyypillistä muillekin runsaasti julkisuudessa esillä olleille ympäristökysymyksille (Suhonen 1994; Väliaverron 1996). Suhteellisen runsaana säilyvä uutisointi on ilmastopolitiikan kannalta tärkeää. Jos aihetta ei käsitellä aktiivisesti julkisuudessa, on vaikea pitää yllä ratkaisujen löytämiseksi ja niiden toteuttamiseksi tarvittavaa poliittista tahtoa ja tarmoa. Aihepiirin laaja esillä olo on tärkeää myös yksittäisten toimijoiden aloitteellisuudelle ja motivoitumiselle.

Ilmastokysymys osana muuta uutisointia

Niin sanotun *agenda setting*-teorian mukaan mediajulkisuus ei niinkään vaikuta siihen, *miten* ihmiset asioista ajattelevat, vaan siihen, *mitä* asioita ylipäätään ajatellaan. Tässä mielessä oleellista on uutisoinnin kokonaismäärän kehityksen ohella keskustelun laajeneminen tiede- ja ympäristöpalstoilta myös muille uutisoinnin osa-alueille. Monipuolisesti julkisuudessa eri areenoilla näkyvä uutisointi tuo aihepiiriä esiin niillekin toimijoille, jotka eivät ole ympäristökysymyksistä kiinnostuneita.

Edes urheilusivut eivät enää ole kokonaan vapaista ilmastohuolesta: koko 1990-luvun aikana ilmastomuutos mainittiin vain yhdessä Helsin-

Kuvio 1. Ilmastoaiheinen uutisointi Helsingin Sanomissa. Hakusanan ”ilmastomuutos” kuukausittainen esiintyminen Helsingin Sanomien kaikessa uutisaineistossa ajalla 1.1.1990–31.7.2009 (lähde: Helsingin Sanomien arkisto: www.hs.fi/arkisto)

gin Sanomien urheilujutussa, tällä vuosikymmenellä jo 15 jutussa. Määrä on vaatimaton, mutta osoittaa ilmastokysymysten uudenlaista läpitunkevuutta. Huomattavasti useammin ilmastokysymykset sattuvat silmiin kulttuurista, elämäntapaa tai ruokaa käsitteleviltä sivuilta. Ilmastonmuutos näkyy autosivuillakin, kun hiilidioksidipäästöt ovat vakiintuneet itsestään selväksi osaksi autoesittelyjä ja -vertailuja sekä autojen mainontaa (ks. Saarenmaa 2009).

Kaksi kolmasosaa ilmastonmuutoksen mainitsevista Helsingin Sanomien jutuista käsittelee otsikoinnin perusteella ensisijassa muita asioita kuin ilmastokysymyksiä (kuvio 2). Varsinkin kulttuurisivuilla ilmastoaiheiset otsikot ovat suhteellisen harvinaisia, mutta ilmastokysymykset mainitaan muiden aiheiden sivujuonteina. Tutkimustuloksista kertovilla tiedesivuilla ja kansainvälisiä ilmastoneuvotteluita uutisoivilla ulkomaansivuilla ilmastonmuutos mainitaan muuta uutisointia useammin nimenomaan ilmastoaiheisten otsikoiden alla. Yli puoleen osuus nousee kuitenkin vain pääuutisia esittelevällä uutisetuvilla, jossa tilaa tekstille on hyvin rajoitetusti eikä yksittäisen uutisen yhteydessä voida siksi nostaa esiin monia eri näkökulmia tai käsitteitä.

Ilmastonmuutoksen läpitunkevuus näkyy myös talousuutisoinnissa, jossa ilmastonmuutos mainitaan yhä useammin niissäkin jutuissa, jotka pääasiassa käsittelevät muita aiheita. Esimer-

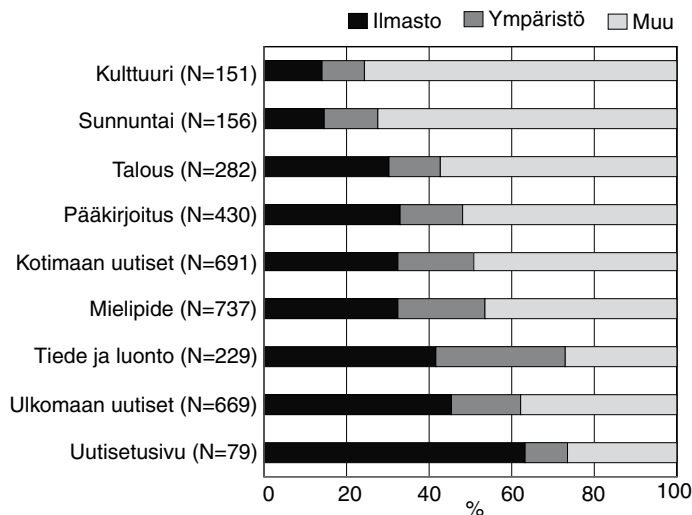
kiksi öljyn ja muiden fossiilisten polttoaineiden ehtymistä ruotivat jutut ovat perinteisesti keskittyneet talousvaikutuksiin ja jättäneet polttoaineiden käytöstä syntyvät hiilidioksidipäästöt huomiotta. Nykyään on jo vaikea löytää öljyn riittävyyttä käsittelevää artikkelia, jossa ilmastovaikutukset sivuutettaisiin tyystin.

Merkittävä muutos talousuutisoinnissa on myös se, että ilmastokysymykset ja kansainvälinen ilmastopolitiikka nähdään entistä useammin paitsi toimintaa rajoittavina reunaehtoina, joihin tulee sopeutua, myös mahdollisuuksina, joiden avulla voidaan tuottaa taloudellista hyötyä niin yrityksille kuin kansantaloudellekin. Ydinvoimakeskustelussa ilmastonmuutosta on jo pitkään käytetty ydinvoiman lisärakentamista tukevana argumenttina (Perimäki 2002). Viime vuosina erityisesti bioenergian käytön lisääminen ja sen tuomat aluetaloudelliset hyödyt ovat olleet esillä. Keskustelun ollessa kuumimmillaan bioenergian lisäämisen haitat, kuten vesistöjä rehevöittävät päästöt ja luonnon monimuotoisuuden hupeneminen, jäivät varsin vähälle huomiolle (ks. Antikainen & al. 2007).

Valtavirtaistamisen haaste

Ilmastopolitiikan yhtenä päätavoitteena pidetään valtavirtaistamista eli ilmastokysymysten kytken-

Kuvio 2. Ilmastokysymyksen käsittely Helsingin Sanomien eri palstoilla. Hakusanan "ilmastonmuutos" esiintyminen otsikoinnin perusteella jaotelluissa jutuissa ajalla 1.1.1990–31.7.2009 (lähde: Helsingin Sanomien arkisto: www.hs.fi/arkisto)

tää osaksi kaikkia politiikan lohkoja (Mickwitz & al. 2008). Valtavirtaistamisen tarvetta perustellaan ilmastopolitiikan laaja-alaisuudella. Päästötavoitteiden saavuttamiseen eivät riitä toimet millään yksittäisellä sektorilla, vaan päästöjä pitää vähentää niin asumisessa, liikenteessä, teollisuudessa kuin energiantuotannossa ja maataloudessakin. Myös muutoksiin varautuminen vaatii laaja-alaisuutta, sillä ilmastomuutoksen haitat ja mahdolliset hyödyt ulottuvat koko yhteiskuntaan.

Ilmastomuutos voidaan ymmärtää laaja-alaisena yhteiskunnallisena haasteena samaan tapaan kuin kestävä kehitys. Merkittävä ero näiden välillä on se, että kestävästä kehityksestä puhuttaessa näkökulma on tyypillisesti ratkaisukeskeinen, kun taas ilmastomuutosta on tarkasteltu ongelmakeskeisesti. Ilmastokeskustelussa on kuitenkin tapahtunut siirtymä kohti ratkaisukeskeisyyttä, kun tieteellinen epävarmuus ihmisen aiheuttaman ilmastomuutoksen olemassaolosta on vähentynyt ja pohdinta muutosten hillitsemisestä sekä muutoksiin sopeutumisesta on korostunut (Lyytimäki 2009).

Valtavirtaistamisen keskeinen edellytys on se, että riittävän monet toimijat pitävät ilmastokysymyksiä tärkeinä. Varsinkin poliittisten päätöksentekijöiden kiinnostus ja sitoutuneisuus ilmastongelmien ratkaisuyrityksiin vaikuttaa oleellisesti valtavirtaistamisen edellytyksiin. Poliitikassa mediajulkisuus on noussut entistä tärkeämmäksi. Jos julkista keskustelua jostakin aiheesta ei käydä, on todennäköistä, että myös päätöksentekijöiden kiinnostus lopahtaa. Näin näyttää käyneen kestävä kehityksen käsitteelle, joka on kyllä päässyt toimintaohjelmiin ja strategioihin, mutta jonka jalkauttaminen käytäntöön on jäänyt parhaim-

millaankin ontuvaksi. Onkin vaarana, että ilmastokeskustelussa käy samalla tavoin, jos uutisointi hiipuu huomattavasti nykyisestä ja ilmastohuoli jää muiden huolenaiheiden varjoon.

Strategioiden ja ohjelmien tasolla Suomi on ratkaisukeskeisen ilmastokeskustelun yksi edelläkävijöistä, sillä kansallinen ilmastomuutokseen sopeutumisen strategia julkistettiin jo vuonna 2005 (MMM 2005). Siinä huomio oli laaja-alaisesti ongelmiin varautumisessa ja muutoksiin sopeutumisessa. Matka käytännön toimiin on kuitenkin pitkä. Strategian edistymisen arvioinnissa todetaan, että sopeutumisstrategian toimeenpanoa tulisi vauhdittaa muun muassa lisäämällä ilmastotietoisuutta kaikilla päätöksenteon tasoilla (MMM 2009).

Parhaimmillaan ilmastokysymysten laaja-alainen käsittely muussa kuin varsinaisessa ilmastotai ympäristöuutisoinnissa edistää tuntuvasti ympäristöpolitiikan valtavirtaistamista. Kun ilmasto on esillä eri yhteyksissä, tulevat ristiriidat ilmastopolitiikan ja muiden yhteiskunnallisten tavoitteiden välillä näkyviin ja osaksi keskustelua. Euroopan unionin asettamien ilmastotavoitteiden täyttäminen kestävällä tavalla vaatii, että esimerkiksi oikeudenmukaisuuskysymykset otetaan huomioon päästövähennyksiin tähtäävistä toimita päätettäessä.

Sekä ilmastomuutoksen vaikutukset että ilmastopolitiikan hyödyt ja kustannukset kohdistuvat epätasaisesti eri toimijoille, eri paikkoihin ja eri aikoihin. Ilman laaja-alaista yhteiskunnallista keskustelua ilmastopolitiikan valtavirtaistaminen vaikeutuu tarpeettomasti eikä muutoksiin kyetä varautumaan kivuttomimmalla mahdollisella tavalla.

TIIVISTELMÄ

Jari Lyytimäki: Hiipuuko ilmastokeskustelu? Julkisen keskustelun merkitys ilmastopolitiikan valtavirtaistamiselle

Mediajulkisuus on yksi tärkeimmistä ilmastotiedon välittämisen areenoista. Ilmastomuutoksesta on julkisuudessa muotoutunut kuva vakavimpana ihmisten hyvinvointia ja ekosysteemejä uhkaavana ympäristöongelmana. Uutisointi ilmastomuutoksesta lisääntyi nopeasti vuodesta 2006 lähtien sekä Suomessa että

muissa teollisuusmaissa. Vuoden 2009 alkupuolella kotimainen uutisointi vähentyi, mutta ilmastokysymyksistä uutisoidaan edelleen melko vilkkaasti. Sanomalehti uutisoinnissa ilmastomuutosta käsitellään usein muiden kuin ilmastotai ympäristöaiheiden yhteydessä. Parhaimmillaan tällainen ilmastokysymysten laaja-alainen käsittely luo edellytyksiä ilmastopolitiikan huomiointiin yhteiskunnan eri lohkoilla. Tämä ilmastopolitiikan valtavirtaistaminen on keikeistä ilmastopolitiisten tavoitteiden toteuttamiselle.

KIRJALLISUUS

- ANTIKAINEN, RIINA & TENHUNEN, JYRKI & ILOMÄKI, MIKA & MICKWITZ, PER & PUNTTILA, PEKKA & PUUSTINEN, MARKKU & SEPPÄLÄ, JYRI & KAUPPI, LEA: Bioenergian uudet haasteet Suomessa ja niiden ympäristönäkökohdat. Nykytilakatsaus. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 11/2007. Helsinki: Suomen ympäristökeskus, 2007
- BOYKOFF, MAX & MANSFIELD, MARIA: 2004–2008 World Newspaper Coverage of Climate Change or Global Warming. Saatavilla: <http://www.eci.ox.ac.uk/research/climate/mediacoverage.php> 1.9.2009
- LYYTIMÄKI, JARI: Jälkeemme vedenpaisumus? Ilmastomuutoksen ja merien suojelun ekologiset kynnyksarvot. Helsinki: Gaudeamus, 2009 [Painossa]
- MAZUR, ALLAN: American generation of environmental warnings: Avian influenza and global warming. *Human Ecology Review* 16 (2009): 17–26
- MEEHL, GERALD A. & STOCKER, THOMAS F. & COLLINS, WILLIAM D. & FRIEDLINGSTEIN, PIERRE & GAYE, AMADOU T. & GREGORY, JONATHAN M. & KITOH, AKIO & KNUTTI, RETO & MURPHY, JAMES M. & NODA, AKIRA & RAPER, SARAH C.B. & WATTERSON, IAN G. & WEAVER, ANDREW J. & ZHAO, ZONG-CI: Global Climate Projections. Teoksessa: *Climate Change 2007: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007
- MICKWITZ, PER & KIVIMAA, PAULA & HILDÉN, MIKAEL & ESTLANDER, ALEC & MELANEN, MATTI: Ilmastopolitiikan valtavirtaistaminen ja politiikkakoherenssi. Selvitys Vanhasen II hallituksen tulevaisuusselontekoa varten. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 6/2008. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 2008
- MMM: Ilmastomuutoksen kansallisen sopeutumisstrategian toimeenpanon arviointi 2009. MMM julkaisuja 4/2009. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö, 2009
- MMM: Ilmastomuutoksen kansallinen sopeutumisstrategia. MMM julkaisuja 1/2005. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö, 2005
- PERIMÄKI, ANU: Päästökatto, talouden rajat ja energian tarve. Suomalaisen energiakeskustelun muotoutuminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (2002): 148–161
- SAARENMAA, LAURA: Energiakriisistä ekologisoiutumiseen: Autojournalismi ympäristöasenteiden kotina. Teoksessa: Harju, Auli (toim.): *Journalismikritiikin vuosikirja 2009*. Media & viestintä 32 (2009): 115–123
- SOKOLOV, ANDREI P. & STONE, PETER H. & FOREST, CHRIS ELIOT & PRINN, RONCALD & SAROFIM, MARCUS C. & WEBSTER, MORT & PALTSEV, SERGEY & SCHLOSSER, C. ADAM & KICKLIGHTER, DAVID & DUTKIEWICZ, STEPHANIE & REILLY, JOHN & WANG, CHIEN & FELZER, BENJAMIN SETH & JACOBY, HENRY D.: Probabilistic forecast for 21st century climate based on uncertainties in emissions (without policy) and climate parameters. *Journal of Climate* DOI: 10.1175/2009JCLI2863.1, 2009
- SUHONEN, PERTTI: Mediat, me ja ympäristö. Helsinki: Hanki ja jää, 1994
- VÄLIVERONEN, ESA: Ympäristöuhkan anatomia. Tampere: Vastapaino, 1996.